

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ПОЗИЦІЙ ЇХНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

*Д. В. Іванець, аспірант, Національний авіаційний університет,
orcid.org / 0000-0002-5790-3601, 3925532@stud.nau.edu.ua*

Методологія дослідження. Інструментарій дослідження базується а методології аналізу інноваційної діяльності, системі загальнонаукових та спеціальних методів, а саме: методи статистичного аналізу, що дозволило визначити тренди інноваційної активності підприємств; методи вартісного аналізу, за допомогою якого розкрито тенденції інвестування у інноваційну діяльність; методи узагальнення використано для побудови послідовності оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств; методи систематизації – для узагальнення множини показників оцінювання інноваційної діяльності з позиції конкурентоспроможності підприємства; методи графічної візуалізації застосовано для формалізації авторських положень.

Результати. У статті проаналізовано особливості оцінювання результативності інноваційної діяльності підприємств з позицій їхньої конкурентоспроможності. Визначено тенденції зміни кількості впроваджених видів інноваційної продукції та динаміки витрат на інновації промислових підприємств за даними офіційної статистики. Проаналізовано етапи оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства. Обґрунтовано основні підходи до визначення ефективності інноваційної діяльності підприємств з огляду на їхню конкурентоспроможність. Розглянуто систему показників, які інтегрують в собі різні методики оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств. Проаналізовано чинники, які уповільнюють розвиток інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств.

Новизна. Доведено, що оцінювання результативності інноваційної діяльності повинно базуватись на комплексному підході, який включає як фінансові, так і науково-технічні, соціальні та стратегічні аспекти. Застосування комплексного підходу оцінювання результативності інноваційної діяльності допомагає підприємствам аналізувати свої досягнення, визначати слабкі місця та здійснювати обґрунтовані рішення для підвищення конкурентоспроможності.

Практична значущість. Прикладні результати дослідження орієнтовані на врахування конкретних позицій та можливостей конкурентного потенціалу підприємства при оцінюванні ефективності його інноваційної діяльності.

Ключові слова: підприємство, інноваційна діяльність, оцінювання результативності інноваційної діяльності підприємств, конкурентоспроможність, ефективність.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку підприємств у сучасних умовах динамічного розвитку технологій, ринкових умов і вимог споживачів. Оцінювання результативності інноваційної діяльності підприємств є необхідним інструментом, який допомагає визначити ефективність інноваційного розвитку та його вплив на конкурентоспроможність підприємства на

ринку. Інноваційність стає своєрідним «рушійним механізмом» розвитку, забезпечуючи підприємствам перевагу над конкурентами, здатність адаптуватися до змін та виходити за межі традиційних ринків і послуг. Метою оцінювання результативності інноваційної діяльності є не тільки виявлення недоліків та прогалин, але й використання отриманих даних для формування ефективних стратегічних рішень, спрямованих на зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств знаходить своє відображення у працях таких науковців як: В. Микитюк [3], В. Постова [3], Н. Сафонік [7], Б. Сенів [8], М. Юдіна [9] та інших. Проте, зважаючи на необхідність впроваджувати ефективні інновації і займати лідерські позиції на ринку та сучасні інноваційно-цифровізаційні тенденції, питання оцінювання результативності інноваційної діяльності потребує подальших досліджень та є необхідним і невід'ємним елементом стратегічного управління для підтримки зростання та впровадження інноваційного потенціалу підприємств.

Формулювання мети статті. Метою статті є обґрунтування методичних засад оцінювання результативності інноваційної діяльності підприємств з позицій їх конкурентоспроможності..

Виклад основного матеріалу дослідження. Здатність до інновацій є критичним фактором для успіху будь-якого підприємства, незалежно від його розміру, галузі чи географічного положення. Оцінювання інноваційної діяльності забезпечує підприємствам

можливість здійснити обґрунтовані стратегічні рішення, вдосконалити бізнес-процеси та забезпечити більш ефективне спрямування зусиль на досягнення конкурентних переваг. Важливість оцінювання полягає в забезпеченні ефективного використання ресурсів на інноваційні проєкти, збільшенні інноваційної результативності та забезпеченні позитивного впливу на фінансовий стан підприємства. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств вимагає більш глибокого і комплексного аналізу.

За даними офіційної статистики можна отримати інформацію щодо окремих кількісних показників, що характеризують інноваційну діяльність підприємств, таких як кількість розроблених та реалізованих інноваційних продуктів, обсяг інвестицій в інноваційну діяльність та загальний стан інноваційного розвитку підприємств (рис. 1). За останні роки, в Україні спостерігається нестабільні тенденції зміни кількості впроваджених видів інноваційної продукції (товарів, послуг), що супроводжується впливом пандемії COVID-19, а нині значущим фактором у зміні інноваційного ландшафту країни виступає повномасштабне вторгнення.

Рис. 1. Тенденції зміни кількості впроваджених видів інноваційної продукції (товарів, послуг) за 2011–2020 рр., одиниць

Джерело: складено за даними [5].

Інноваційна діяльність є ключовим елементом розвитку сучасних промислових підприємств, а витрати, вкладені в дослідження, розробку та впровадження новітніх рішень, визначають їхню конкурентоспроможність, здатність до інноваційного зростання та створення значущих переваг на ринку (рис. 2). В більшості випадків основним дже-

релом фінансування є власні кошти підприємств, що пояснюється важливістю розробки та впровадження інноваційних продуктів для підвищення рівня конкурентоспроможності та економічної ефективності їх діяльності. Проте, зважаючи на зовнішні умови, зокрема вплив повномасштабного вторгнення, наразі витрати на інноваційний розвиток не є першочерговими [7, с.103].

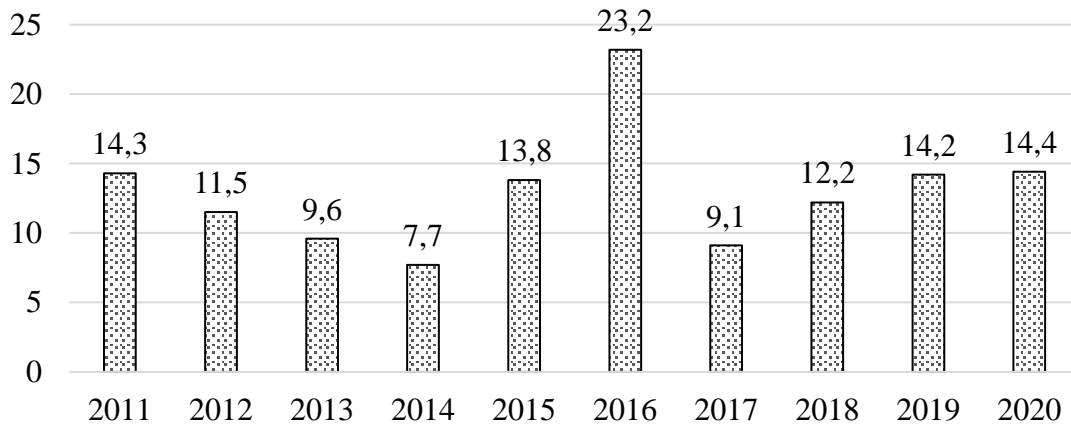

Рис. 2. Динаміка витрат на інновації промислових підприємств за 2011–2020 рр., млрд грн

Джерело: складено за даними [5].

Проте, оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств вимагає більш глибокого і комплексного аналізу. Метою даного аналізу є обґрунтування найефективніших напрямів інноваційної діяльності підприємств. Метою даного аналізу є обґрунтування найефективніших напрямів інноваційної діяльності підприємств. Основні завдання комплексного аналізу інноваційної діяльності підприємств включають:

- визначення відповідності фінансового стану підприємства цілям стосовно інноваційного розвитку (для досягнення успіху у сфері інновацій, фірма повинна мати достатні ресурси та забезпечити фінансування інноваційних проєктів);

- оцінювання спроможності до інноваційного розвитку (важливо оцінити здатність підприємства до розробки та впровадження новітніх рішень, її потенціал для інновацій та науково-технічних досліджень);

- вибір інноваційних проєктів (підприємство повинно вибрати ті інноваційні проєкти, які мають найбільший потенціал для досягнення стратегічних цілей та приносять найбільшу дохідність);

- оцінку показників інноваційної діяльності;

- виявлення невикористаних резервів підвищення ефективності інноваційної діяльності (аналіз допоможе ідентифікувати можливості для удосконалення процесів інноваційного розвитку);

- оцінку впливу інноваційних рішень на фінансові результати діяльності підприємства та його конкурентоспроможність (аналізується ефективність інновацій в контексті фінансових показників, що дозволяє оцінити вплив інноваційної діяльності на прибутковість та конкурентоспроможність) [4, с.232].

Зазначений аналіз дозволить підприємству зосередитись на ефективних інноваційних стратегіях та підвищити його конкурентоспроможність на ринку.

Процес комплексного оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства може бути розглянутий за рядом етапів (рис. 3).

Відповідно, моніторинг зовнішнього оточення допомагає виявити можливості та загрози для інноваційної діяльності підприємства.

емства. Аналіз внутрішнього середовища дозволяє визначити сильні та слабкі сторони з точки зору інноваційної діяльності. На останньому етапі порівнюються результати попередніх етапів, виявляються можливості для покращення та розвитку інноваційних зусиль

фірми. Ці етапи допомагають зрозуміти ефективність інноваційної діяльності підприємства, визначити його конкурентні переваги та виявити області, де можна здійснити подальші зусилля для покращення результатів.

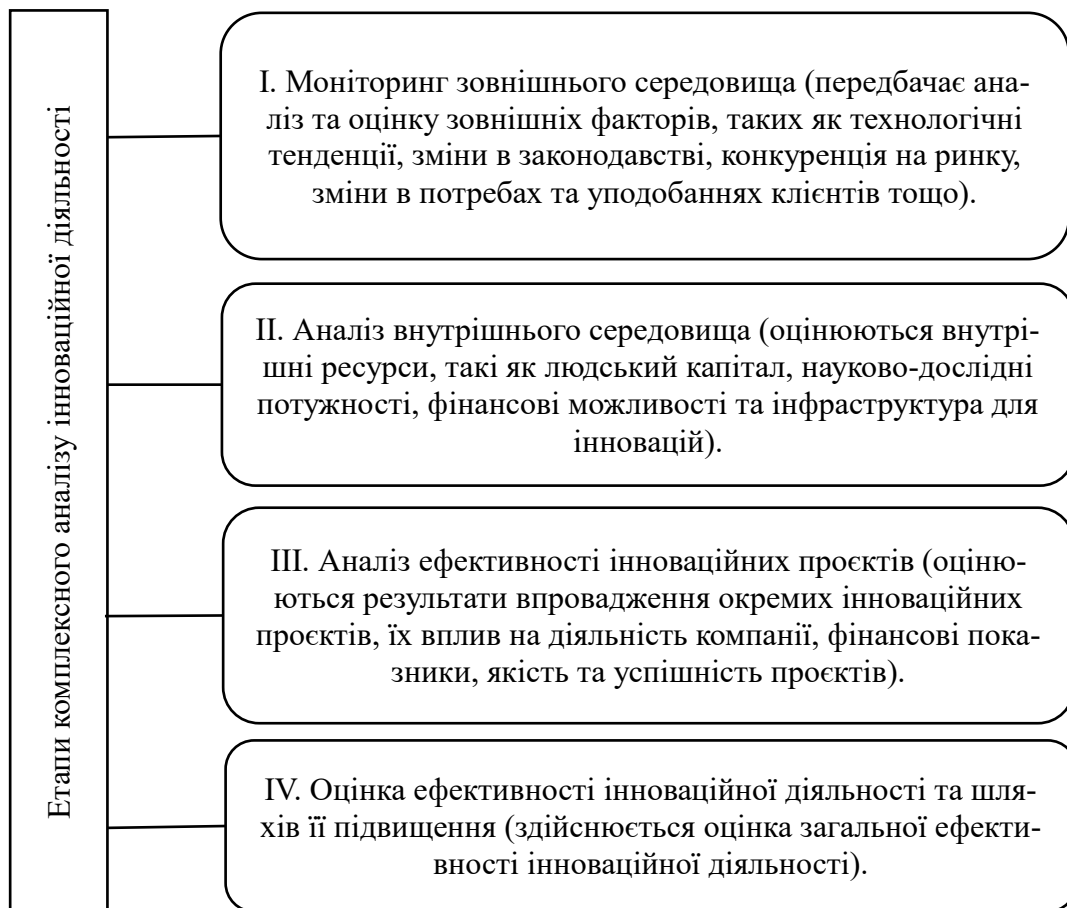

Рис. 3. Етапи оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства
Джерело: розроблено автором за даними [3, 6, 8, 10].

Такий аналіз є важливим для прийняття обґрунтованих рішень та формування інноваційної стратегії підприємства.

На сучасному етапі розвитку економіки, підприємства для оцінки інноваційної діяльності можуть використовувати систему показників, які інтегрують в собі різні методи та охоплюють такі аспекти:

1. Показники економічної ефективності – включають ряд показників, таких як витрати на дослідження та розробку, прибуток від інноваційних проєктів, збільшення ринкової частки, зниження виробничих витрат, чистий приведений дохід, індекс доходності, рентабельність інноваційної діяльності, приріст продуктивності праці тощо;

2. Показники науково-технічної ефективності – відображають результати дослідницької та розробницької діяльності, такі як кількість патентів, нових технологій, наукових публікацій, здійснення наукових досліджень тощо.

3. Показники соціальної ефективності – враховують вплив інновацій на суспільство та співтовариства (це можуть бути показники, які відображають створення нових робочих місць, вплив на якість життя людей, сприяння сталому розвитку та зменшення негативного впливу на довкілля).

4. Показники, що характеризують критерії новизни – вказують на ступінь оригі-

нальності та унікальності інноваційних рішень (це можуть бути показники, що оцінюють ступінь інноваційності продукту, технології чи послуги у порівнянні з наявними на ринку) [2, с.54].

Використання такої системи показників дозволяє підприємствам більш об'єктивно оцінювати результативність своєї інноваційної діяльності і здійснювати зосереджений та збалансований підхід до впровадження нововведень. Це також сприяє прийняттю зважених управлінських рішень та формуванню стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності і успішну адаптацію до змінного ринкового середовища.

Загалом можна виділити ряд чинників, які утруднюють розвиток інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств. Серед зовнішніх факторів можна виокремити такі:

- невизначена державна політика у сфері розвитку інновацій, що призводить до нестабільних умов для інноваційних підприємств і ускладнює їх стратегічне планування;

- проблематика активізації інвестиційного механізму для інноваційно-орієнтованих підприємств, включаючи недостатню ефективність системи залучення іноземного капіталу;

- політико-економічна нестабільність в країні, що знижує визначеність довгострокових перспектив розвитку і ускладнює маркетингові дослідження та виявлення потреби на ринку для інноваційних продуктів або технологій.

Серед внутрішніх факторів, що утруднюють розвиток інновацій на підприємстві, можна виділити такі:

- високий знос технологічного обладнання та відсутність сучасної операційної бази для розробок, що обмежує можливості для інноваційних проєктів;

- відсутність ефективного організаційно-управлінського механізму розвитку інноваційної діяльності, не визначена методика управління інноваційним потенціалом;

- недостатня система мотивації персоналу та відсутність системи розвитку працівників та безперервного навчання, що може впливати на творчий потенціал та інноваційність колективу.

- не співпадіння бізнес-моделі підприємства з обраною інноваційною стратегією, що може призводити до ризиків та невдач;

- відсутність моделі кооперації з іншими інноваційними підприємствами та науково-дослідними центрами, що обмежує можливості обміну досвідом та ресурсами;

- недостатня узгодженість між інноваційною стратегією та культурою підприємства в контексті підтримки інноваційних ідей та ініціатив [9, с.261].

Розвиток нових технологій та наукових досягнень може стимулювати або ускладнювати інноваційну діяльність підприємств, а рівень конкуренції на ринку впливає на необхідність розробки нових продуктів або послуг для збереження та зміцнення позицій на ринку. Сприяння інноваційній діяльності відзначається наявністю сприятливого лідерства та корпоративної культури, що стимулює творчий підхід та ризиковані рішення. Мотивовані, креативні та досвідчені співробітники відіграють ключову роль у розвитку інновацій, а також сприяють розповсюдженню культури інновацій в організації. Достатні фінансові ресурси для проведення досліджень, розробки та впровадження інноваційних проєктів є необхідними для успішного інноваційного розвитку. Тобто, зовнішні та внутрішні фактори взаємодіють та впливають на інноваційний розвиток підприємств, і комплексна оцінка цих чинників дозволяє здійснити ефективне управління інноваційними процесами та досягнути більш успішних результатів на ринку.

Таким чином, для досягнення успішних результатів, оцінювання результативності інноваційної діяльності підприємств повинно включати різноманітні аспекти. Основними завданнями такого оцінювання є визначення ефективності інноваційних проєктів, здатності до інноваційного розвитку, вибір оптимальних інноваційних напрямків, а також виявлення невикористаних резервів для підвищення конкурентоспроможності. Застосування такої системи показників допомагає підприємствам здійснювати обґрунтовані стратегічні рішення та забезпечувати стійкий розвиток в умовах динамічного середовища.

Висновки. Створення сприятливої інноваційної культури на підприємстві є важливим елементом для досягнення успіху. Застосування комплексного підходу оцінювання результативності інноваційної діяльності допомагає підприємствам аналізувати свої досягнення, визначати слабкі місця та здійснювати обґрунтовані рішення для підвищення конкурентоспроможності. Такий підхід сприяє створенню стійкої основи для успішного розвитку підприємств у сучасних умовах ринкової конкуренції.

Використання системи показників, що охоплюють економічні, науково-технічні та соціальні аспекти інновацій, дозволяє здійснити об'єктивну оцінку результатів. Показники ефективності допомагають підприємствам виокремити найефективніші напрями інноваційного розвитку. Оцінка інноваційної діяльності повинна враховувати як зовнішні фактори (державна політика, економічне оточення, конкуренція), так і внутрішні (кадри, фінансування, управління, корпоративна культура). Взаємодія цих чинників формує вплив на інноваційну діяльність підприємств. Оцінка результативності інноваційної діяльності повинна враховувати не лише поточні показники, але й довгострокові перспективи розвитку. Інновації є процесом, що вимагає часу для досягнення повного потенціалу.

Література

1. Кучинський В.А., Коробка Н.А. Підвищення ефективності інноваційної діяльності на основі удосконалення підходу до оцінки та відбору інноваційних проєктів. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ». Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва*. URL: <https://core.ac.uk/reader/50579910>
2. Лисак В.Ю., Олійник О.С. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства: методичні підходи. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Випуск 1(06). С. 51-55.
3. Микитюк В.П. Оцінювання ефективності інноваційного проєкту з позиції інвестиційного аспекту. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 5. С. 156-161.
4. Микитюк П.П., Брич В.Я., Микитюк Ю.І., Труш І.М. Управління проєктами: підручник. Тернопіль, 2021. 416 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Постова В.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств ресторанного бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-20>

7. Сафонік Н.П. Інноваційно-цифровізаційні тенденції розвитку підприємств в сучасних умовах. *Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2021 р., м. Київ). Том.2. К.: НАУ, 2021. С. 102-105

8. Сенів Б., Король В. Напрями удосконалення оцінки ефективності інновацій на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 3. С. 233-239.

9. Юдіна М. Сучасні тенденції розвитку інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств в контексті національної безпеки країни. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 3. С. 259-262.

10. Kovalchuk A.M., Safonik N.P., Zaliznyuk V. P. Strategic management of adaptation of enterprises innovation activity of to the conditions of the sustainable development. *Economics, management and administration in the coordinates of sustainable development*: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. pp. 679-692. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-157-2-37>

11. Вовк О.М. Детермінанти модернізації підприємств інфраструктурної сфери: теорія, методологія, практика. Київ, ФОП Маслаков, 2020. 480 с.

12. Щелкунов В.І., Вовк О.М. Формалізація методичного забезпечення управління інвестиційними ресурсами підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. Вип. 31. С. 41-48.

References

1. Kuchynskyi, V.A., & Korobka, N.A. Pidvyshchennia efektyvnosti innovatsiynoi diialnosti na osnovi udoskonalennia pidkhodu do otsinky ta vidboru innovatsiynikh proektiv. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI». Tematychnyi vypusk: Tekhnichniy prohres ta efektyvnist vyrobnytstva*. Retrieved from <https://core.ac.uk/reader/50579910>
2. Lysak, V.Yu., & Oliynyk, O.S. (2017). Otsinka efektyvnosti innovatsiynoi diialnosti pidpriemstva: metodychni pidkhody. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, Issue 1(06), 51-55.
3. Mykytiuk, V.P. (2017). Otsiniuvannia efektyvnosti innovatsiynoho proektu z pozytsii investytsiynoho aspektu. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, (5), 156-161.
4. Mykytiuk, P.P., Brych, V.Ya., Mykytiuk, Yu.I., & Trush, I.M. (2021). Upravlinnia proektamy. Ternopil.
5. Ofitsiynyi sayt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Postova, V.V. (2021). Otsinka efektyvnosti innovatsiynoi diialnosti pidpriemstv restorannoho biznesu. *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue 24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-20>
7. Safonik, N.P. (2021). Innovatsiynotsyvrovizatsiyni tendentsii rozvytku pidpriemstv v suchasnykh umovakh. Prceedings from MIIM '21 II Mizhnarodna nauko-vo-praktychna konferentsiia (21 zhovtnia 2021) *Rozvytok ekonomiky ta biznes administruvannia: naukovy techii ta rishennia*. (T. 2), (pp. 102-105). Kyiv.: NAU.

8. Seniv, B., & Korol, V. (2022). Napriamy udoskonalennia otsinky efektyvnosti innovatsii na pidpriemstvi. *Ekonomichnyi analiz*, T. 32, (3), 233-239.

DOI: 10.35774/econa2022.03.233

9. Yudina, M. (2022). Suchasni tendentsii rozvytku innovatsiyinoho potentsialu vitchyznianskykh pidpriemstv v konteksti natsionalnoi bezpeky krainy. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, (3), 259-262.

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-306-3-38>

10. Kovalchuk, A.M., Safonik, N.P., & Zaliznyuk, V.P. (2021). Strategic management of adaptation of enterprises innovation activity of to the conditions of the sustainable development. *Economics, management and*

administration in the coordinates of sustainable development: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 679-692. DOI:

<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-157-2-37>

11. Vovk, O.M. (2020). Determinanty modernizatsii pidpriemstv infrastruktturnoi sfery: teoriia, metodolohiia, praktyka. Kyiv, FOP Maslakov.

12. Shchelkunov, V.I., & Vovk, O.M. (2011). Formalizatsiia metodychnoho zabezpechennia upravlinnia investytsiynymy resursamy pidpriemstva. *Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury*, Issue 31, 41-48

METHODOLOGICAL BASES FOR ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF THE ENTERPRISES' INNOVATION ACTIVITY FROM THE STANDPOINT OF THEIR COMPETITIVENESS

D. V. Ivanets, Post-graduate student, National Aviation University

Methods. The research methodology is based on the analysis of innovation activity, the system of general scientific and specific methods, namely: method of statistical analysis, which allowed to determine the trends of innovation activity of enterprises; method of cost analysis, which allowed to reveal the trends of investment in innovation activity; methods of logical and comprehensive generalisation of theoretical sources were used to build a sequence of assessment of the effectiveness of innovation activity of enterprises; systematisation methods – to generalise the results of the research.

Results. The article analyses the specifics of assessing the effectiveness of innovation activity of enterprises from the standpoint of their competitiveness. It identifies tendencies of change in the number of introduced types of innovative products and dynamics of expenditures on innovations of industrial enterprises according to official statistics. The stages of evaluating the efficiency of the enterprise's innovation activities are analysed. The main approaches to determining the efficiency of innovation activities of enterprises from the standpoint of their competitiveness are substantiated. The system of indicators that integrate various methods of assessing the efficiency of innovation activities of enterprises is considered. The factors that hinder the development of the innovation potential of domestic enterprises are analysed.

Novelty. It is proved that the evaluation of innovation performance should be based on an integrated approach that includes financial, scientific, technical, social and strategic aspects. The application of an integrated approach to assessing the effectiveness of innovation helps enterprises to analyse their achievements, identify weaknesses and make informed decisions to improve competitiveness.

Practical value. The applied results of the study are focused on taking into account the specific positions and capabilities of the competitive potential of an enterprise when assessing the effectiveness of its innovation activity.

Keywords: enterprise, innovation activity, evaluation of the effectiveness of innovation activity of enterprises, competitiveness, efficiency.

Надійшла до редакції 10.06.23 р.